

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 2-3 2021 | ÅRGÅNG 25

Bokförlaget THALES

LUDVIG BECKMAN: *All makt åt folket: om en bortglömd idé*
Stockholm: Fri Tanke, 2021.

PÅ DEN SVENSKA riksdagens hemsida förklaras inledningsvis att »grundlagarna är speciella lagar som innehåller reglerna för hur Sverige ska styras. Grundlagarna ska skydda vår demokrati och är därför svårare att ändra än andra lagar». Den första av de fyra grundlagarna är regeringsformen och dess första paragraf lyder som följer:

All offentlig makt i Sverige utgår från folket. Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Den förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och genom kommunal självstyrelse. Den offentliga makten utövas under lagarna.

Titeln på Ludvig Beckmans bok syftar, åtminstone delvis, på den första meningen i denna portalparagraf. Men hans diskussion berör inte enbart svenska förhållanden. Den handlar om hur man mer generellt ska förstå idén om *folksuveränitet*, d.v.s. att all offentlig makt utgår från – eller bör utgå från, eller anförtros åt – folket.

Det är väl tveksamt om denna idé verkligen är »bortglömd», men Beckman menar i alla händelser att den inte är tillräckligt uppmärksammasad eller respekterad. »De auktoritära tendenserna är på frammarsch världen över och så även i Sverige» (s. 7). Man kan också undra över i vilken grad folksuveränitet är förenlig med EU-medlemskap och globalisering, något som Beckman noterar och diskuterar.

Boken handlar alltså i första hand om några olika varianter av begreppet folksuveränitet. Beckman uppmärksammar särskilt tre rätt välkända förslag. Men han underkänner alla dessa som omöjliga att förverkliga, och han föreslår sedan en fjärde variant, som han menar är användbar och som han bekänner sig till.

Man kunde tänka sig att en närliggande variant vore att folksuveränitet är detsamma som demokrati. Demokrati betyder ju folkstyre. Men Beckmans bok handlar inte primärt om demokrati, även om han nog menar att den har någon sorts relevans för demokrati-diskussioner. Den handlar om hur folksuveränitet ska förstås.

Formuleringen »all makt åt folket» har ju en sorts slagordskaraktär och man kan förvänta sig att den, och dess motsvarigheter på andra språk, kan betyda olika saker i olika sammanhang och när den används av olika personer. Experter på statsrätt kan kanske avgöra vad portalparagrafen i den svenska regeringsformen betyder, och det kan säkerligen skilja sig en del från vad liknande utsagor betydde när de t.ex. förekom under den franska revolutionen.

Den svenska portalparagrafen kunde kanske helt enkelt tolkas som en sorts sammanfattande överskrift, vars innebörd närmare bestämt förklaras i resten av regeringsformen. Det är väl så den i praktiken tolkas i Sverige.

Men detta förslag skulle inte tillfredsställa Beckman, när han är på jakt efter en rimlig idé om folksuveränitet. Man kan undra varför. Ogillar han den svenska regeringsformen? Nej, snarare är det nog så att han menar att den inte är förenlig med att *all* makt utgår från folket. Den reglerar visserligen den offentliga makten i Sverige, men det är ju inte det svenska folket som har föreslagit och bestämt att den ska gälla.

De tre vanligt förekommande idéer Beckman i stället tar fasta på är följande.

1. Representativ demokrati: ett parlament, utsett av folket i fria och allmänna val är suveränt i den meningen att det har all lagstiftningsmakt.
2. Folket är suveränt, och bestämmer direkt, kanske genom folkomröstning, hur konstitutionen ska se ut.
3. De politiska besluten överensstämmer med invånarnas önskemål.

Större delen av boken utgörs av Beckmans argument för att dessa tre idéer bör förkastas.

En del argument som förekommer mot att riksdagen är suverän, som t.ex. att dess makt begränsas av grundlagen, informella regler eller det svenska EU-medlemskapet, avfärdas av Beckman. Såvitt jag kan bedöma är hans resonemang här till största delen riktiga.

Men på en punkt tror jag han har fel. Han poängterar att lagstiftarens beslut inte är giltiga om de inte accepteras som giltiga inom »en snäv krets av centralt placerade byråkrater» (s. 59). Detta tycks utgöra en begränsning av lagstiftarens makt. Men Beckman invänder att denna »igenkänningsregel» själv varken är giltig eller ogiltig och därför inte kan utgöra en giltig begränsning av lagstiftarens makt. Det må så vara, men det hindrar inte att den ändå utgör en faktisk begränsning av denna makt. Då har folket inte all makt.

Insikten att en lagregel inte är giltig om den inte accepteras som giltig av viktiga befattningshavare är mycket intressant och betydelsefull. Den har relevans för flera resonemang senare i boken, även om Beckman inte tar någon hänsyn till det. När han t.ex. diskuterar idén att folket ska ha makt över grundlagen (ss. 118-119) kan man ju undra hur reell denna makt är, om det som beslutas inte är giltigt om det inte accepteras av viktiga befattningshavare. Här skymtar för övrigt distinktionen mellan makt och rätt, något som jag tycker borde ha uppmärksamrats bättre i boken.

Hur som helst, Beckmans eget argument mot den första idén, nämligen den om folkstyre som representativ demokrati, är i stället att den är motsägelsefull. Han jämför här med idén om en allsmäktig gud, som han menar är motsägelsefull på liknande sätt (s. 82). Om Gud *inte* kan skapa en sten som är så tung att han inte kan lyfta den, så är han inte allsmäktig. Men om han *kan* skapa en sådan sten, så är han inte heller allsmäktig (eftersom han inte kan lyfta stenen).

Här vill man kanske invända att Gud ändå är allsmäktig, eftersom han naturligtvis undviker att skapa en sådan sten. En allsmäktig person kan förstås göra sig maktlös, men kan också låta bli, och därmed fortfarande vara allsmäktig.

Men Beckman ser alltså en likhet mellan Gud och det suveräna folket. Om folket (eller parlamentet) inte kan begränsa sin suveränitet, så är det förstås inte suveränt. Men om det kan begränsa sin suveränitet, så... Ja, vadå? Om det är suveränt, så kan det ju låta bli att begränsa sin suveränitet. Och därmed behålla den. Beckmans resonemang är inte övertygande.

Själva idén att folket skulle vara suveränt (allsmäktigt) i en re-

representativ demokrati är i alla händelser rätt underlig. Det verkar klart att folket kan vilja något som riksdagen inte vill (eller kan) fatta beslut om, trots att den är utsedd i fria och allmänna val. Att förbjuda vinster i välfärden kunde kanske vara ett exempel. Eller att fördubbla pensionerna. Även om valsystemet är proportionellt, så att flera opinioner kan bli representerade, så hänger också mycket på valdeltagandet och på vilka politiska partier som råkar finnas och vad de vill och tror och hur de fungerar.

En annan idé om vari folkets suveränitet består är att det är folket, och inte dess representanter, som fattar beslut om hur konstitutionen ska se ut. Riktigt hur det ska gå till är oklart. Man kunde kanske folkomrösta om saken, men vem är det i så fall som ska avgöra hur folkomröstningen ska gå till och vilka alternativ som man kan rösta på? Det måste ju folket göra om endast folket får påverka konstitutionen. Men hur? Ja, det måste ju folket avgöra. Och så vidare i en infinit regress. Alternativet revolution ger inte heller någon garanti för att det är folket som helhet som beslutar den nya konstitutionen. Beckman menar dessutom att »folkliga grundlagsbeslut riskerar vara dåliga beslut» (s. 119).

Man kan för övrigt undra vilka som närmare bestämt tillhör »folket». Om det är alla invånare – eller enbart medborgare – i en given stat, så måste man ju också konstatera att detta är en viktig variabel som folket inte har någon suverän makt över. Snarare bestäms det av historiska tillfälligheter och vad det internationella samfundet accepterar (s. 141).

Den tredje idé som Beckman diskuterar går som sagt ut på att folket är suveränt om det får som det vill (eller som majoriteten, eller väljarmajoriteten, vill). Det är svårt att se vad detta har med folkets suveränitet att göra. I princip skulle ju folket kunna få som det vill utan att ha någon som helst makt. Men Beckman tänker sig att det viktiga i den här idén är att folket har inflytande, inte makt (s. 149). Och man kunde kanske tänka sig att det ändå finns ett visst mått av makt i detta, i den mån man fokuserar på vad människorna *vill* snarare än på vad som gynnar dem. Beckman tror att folket kan få som det vill genom att riksdagens ledamöter utses genom lottning (s. 163). Det har jag för min del svårt att tro. Och hur som

helst är Beckman är inte någon vän av denna idé om folkmakt (s. 182).

Den idé som Beckman själv förespråkar är att folksuveräniteten är »en princip för ett legitimt styrelseskick» (s. 191). Och offentlig makt skall då uppfattas som legitim om och endast om den grundas på skäl som alla rimligen kan acceptera.

Det finns dock vissa glidningar här. Ibland tycks det snarare krävas att det är själva *statsskicket*, snarare än *skälen* på vilka det grundas, som alla rimligen ska kunna acceptera. (Man kan notera att det inte krävs att skälen ska vara konklusiva.) Ytterligare en version lyder så här:

Folksuveräniteten kräver [...] att styrelseskicket är utformat på ett sätt som utgör en rimlig sammanvägning av alla invånares grundläggande intressen. »Rimliga» i betydelsen av att den skulle kunna accepteras av alla. (ss. 202–203)

Denna idé om *legitimitet* är inte så lätt att begripa. Oftast är väl legitimitet detsamma som lagenlighet, men det passar ju knappast här. Det kan inte heller vara detsamma som moralisk riktighet, ty Beckman säger själv att ett legitimt statsskick kan vara moraliskt oacceptabelt (s. 200).

Politiska beslut kan sägas vara legitima om de har fattats i enlighet med konstitutionen, men Beckman tycks alltså också tänka sig att själva konstitutionen är legitim om den rimligen kan accepteras av folket. Eller möjligen menar han att det är den offentliga maktutövningen som legitimeras (jfr s. 192). På ett ställe uttrycker han det så att »offentlig makt är legitim om den kan försvaras med skäl som alla rimligen skulle kunna acceptera» (s. 195).

Det avgörande är alltså vad alla *rimligen* skulle kunna acceptera, inte vad de *faktiskt* vill eller accepterar. Och »alla» omfattar väl då alla medborgare, kanske till och med alla invånare i landet, kanske även alla framtida invånare.

En sådan föreställning om vad »all makt åt folket» innebär är nog svår att hantera i praktiken, men annars är den kanske inte så dum – om inte annat är den nog helt oförarglig – men det är en rätt

långsökt idé om folksuveränitet. Legitimitet i denna mening tycks vara fullt förenlig med att folket har väldigt lite makt över vilka politiska beslut som fattas i samhället.

Beckmans bok är tankeväckande och den innehåller en stor mängd intressanta resonemang och idéhistoriska upplysningar. Däremot tycker jag kanske inte att dess övergripande budskap är särskilt övertygande. Olika grundlagar kan nog tänkas förverkliga den oklara idén om folksuveränitet i olika hög grad, även om ingen grundlag kan beslutas av folket utan att detta beslut sker i enlighet med några beslutsregler som inte beslutats av folket. Men sedan återstår förstås frågan om vilken grad av folksuveränitet som är önskvärd – och vilken som skulle kunna accepteras som giltig av »en snäv krets av centralt placerade byråkrater». En gigantisk forskningsuppgift för ambitiösa statsvetare!

→

Lars Bergström